

ОЛЬГА КВАСНИЦЯ:

«ДЕРЖАВА УКРАЇНА, ЯК І БУТИ УКРАЇНЦЕМ, ЦЕ СВІДОМИЙ ВИБІР, ЯКИЙ НИНІ ДОКОНУЄТЬСЯ У КРИВАВІЙ ВІЙНІ ХХІ СТ. З РОСІЄЮ»

Як виникло це інтерв'ю з доценткою факультету журналістики ЛНУ імені Івана Франка, кандидаткою наук із соціальних комунікацій, журналісткою, філологинею, психологинею Ольгою Квасницею? Та дуже просто. Ольга, яку довелося мені навчати на факультеті журналістики свого часу, запропонувала мені прочитати роман Степана Процюка «Руки і сльози». Я прочитав цей роман із задоволенням. То ж запропонував Ользі поговорити в рамках інтерв'ю, яке, як мені видається, підштовхне майбутніх читачів до ознайомлення з вагомим твором.

«Жанрово українська література виповнюється, як і змістовно»

– Що Вас підштовхнуло до презентації роману Степана Процюка про Івана Франка?

– Це ідея автора роману провести презентацію у Львівському університеті, який носить ім'я Івана Яковича. З одного боку, це чергова локація з презентаційного туру Україною і світом: Нагуєвичі – Дрогобич – Львів... Згодом, хотілося б, аби цей роман побував у Австрії, Італії... Тобто там, де жив і творив Франко.

– Ким для вас є Франко?

– «Монадною особистістю, яка маніфестує індивідуальну іпостась універсального досвіду», – за словами *Сергія Кримського*. Людиною, що репрезентувала українську націю, культуру й епоху.

– Проректор Університету *Володимир Качмар* сказав на презентації: «Франко – потужна інтелектуальна особистість, письменник, який пише від душі». Чи завжди так говорили про Франка? Скажімо, за його життя?

– За життя про Франка говорили різне, як і після смерті. У нього було чимало друзів і недругів. Його любили і ненавиділи, але точно до нього не можна було бути байдужим, особливо до його текстів, літературних, публіцистичних, перекладних, в яких було більше візії майбутнього і ревізії тогочасного, ніж це було суспільно чи індивідуально прийнятно і зрозуміло.

– Ви у своєму виступі сказали: «Шановна академічна громадо, сьогодні унікальна зустріч». Прошу ширше цю зустріч охарактеризувати.

– Унікальна в тому сенсі, що роман «Руки і сльози» дозволяє сучасному поколінню читачів побачити Франка живою постаттю, як кажуть, з плоті і крові, не заідеологізованого, не канонізованого, а живу Людину, Письменника,

Пророка від перших і до останніх днів життя. Окрім того, це було символічне повернення Франка саме до Університету... Але про це читачі дізнаються зі сторінок тексту...

– Що відчувала ваша душа, коли читала перший раз цей роман?

– Захоплення і біль...

– Ви вважаєте, що «жанр роману – психологічна біографія. Базується на літературі факту». Ще в когось з українських письменників це є?

– Гадаю, літературознавці дадуть вичерпну відповідь щодо визначення жанру твору. Втім, жанр психологічна біографія, написана на фактологічній джерельній базі – це визначення *Степана Процюка*. У цьому жанрі автор написав низку психодрам, зокрема про *Стефаніка*, *Винниченка*, *Тесленка*, *Тютюнника*. Синкретизм, як на мене, полягає в тому, що автор синтезує психодраму і літературу факту. Це – стиль С. Процюка. А література факту представлена, зокрема, в текстах *В. Панченка*, *Л. Ушкалова* ін. Жанрово українська література виповнюється, як і змістовно.

**Степан Процюк — український письменник,
прозаїк та есеїст,
автор найконтroversійніших книг.
Член Українського ПЕН**

– «Основна мета презентації – щоб читали його книжки». Кого – Івана Франка чи Степана Процюка?

– Обидвох.

– «Цей роман може читати найбільше коло людей» – вважає С. Процюк. Яке коло має на увазі С. Процюк?

– Вважаю, що йдеться про якнайширшу читацьку аудиторію, – не лише вузьке коло поціновувачів і фахових літературознавців. Впевнена, що за цим твором вивчатимуть життя Франка. Це добрий спосіб повернення Франка до теперішнього покоління.

– «Про Франка не було художнього роману», – переконаний С. Процюк. А Ви питали його, що саме до створення художнього роману його підштовхнуло?

– Дозволю навести цитату з моєї розмови з автором для газети «День», в якій С. Процюк дає відповідь на це запитання. «Задум роману про Франка виник після мого знайомства із таким же франколюбом, як і я, юристом і письменником Володимиром Кравчуком. Спочатку був задум написання мною роману, а потім сценарію і багатосерійного художнього фільму за мотивами роману «Руки і сльози», який вийшов у листопаді 2022 року у київському видавництві «Тундрайв».

Я завжди вважав Франка найбільшим українським письменником, звісно, не вриваючи, як кажуть, честі нашим іншим великим. У моїй кімнаті у звичайному дев'ятиповерховому будинку портрет Франка біля мене вже понад 20 літ. Завжди здавалося, що я відчуваю його різні іпостасі... Крім того, маю непоганий досвід написання романів про інших наших письменників, зокрема, Василя Стефаника, Володимира Винниченка, Архипа Тесленка, Григора Тютюнника.

Роман писався доволі легко (до речі, значна половина – вже під час війни, із кінця березня, бо перший місяць війни з рашистами я не зміг би писати прозу...). Сильну втому я відчув вже після написання».

– С. Процюк: «Немає письменника досконалого». Хіба? Чи погоджується з автором роману?

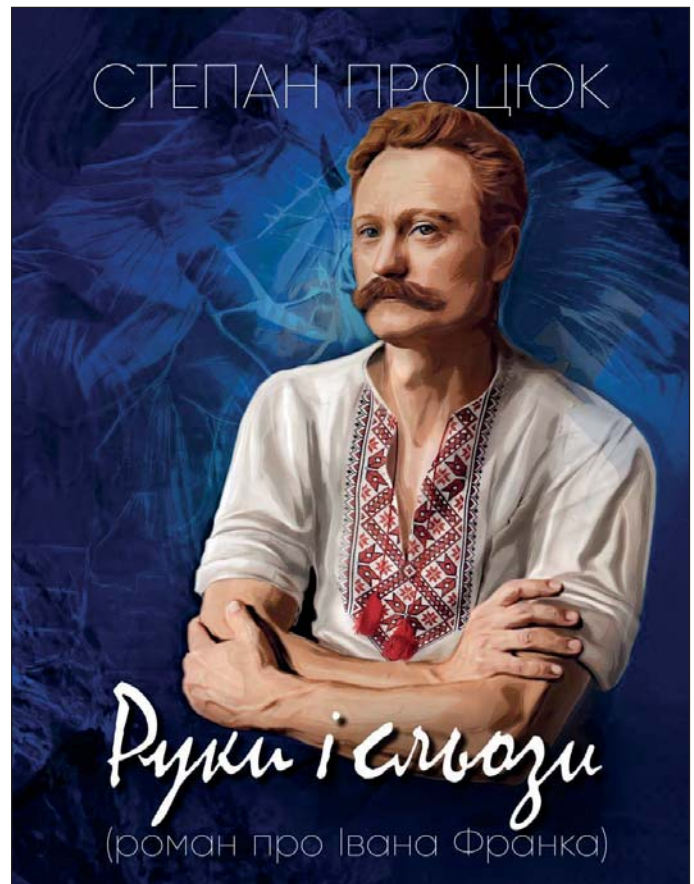
– Гадаю, це чесна відповідь. Меж досконалості нема.

– С. Процюк: «Все, що відбувається, для чогось відбувається». То для чого відбувається напад на Україну Російської Федерації?

– (Задумалася). Це комплексне питання. Тут і геополітика, й історія, й майбутнє. Найгірше, що ціна усвідомлення цінності Української держави для нас, громадян, як й ідеї свободи – найвища – життя.

– С. Процюк: «Він (тобто Франко) не був ангелом». А Ви в своєму житті зустрічалися з ангелом? З ким?

– Мабуть, варто уточнити, що саме маємо на увазі під словом «ангел». Якщо в сенсі «святим» – то ніхто з нас не є таким, як і Франко, за словами С. Процюка. Але Вчителів в житті мала і маю гідних.

«Я волю виходити за рамки галичанства як феномену нації творення...»

– **Як Ви сприйняли дії Франка, коли помирала його Мати: біг з Дрогобича до Нагуєвич? Може, якийсь транспорт міг би допомогти в цьому?**

– Спершу виникло таке ж запитання, чому не добирався транспортом. Втім, відповідь, я знаходжу для себе як психолог в сфері нурту психічної енергії і межового стану, в якому перебував Франко, довідавшись про матір.

Дуже по-різному кожен з нас переживає смерть рідного. Чим тісніший духовний зв'язок – тим масштабніша амплітуда і внутрішнього, і зовнішнього відреагування смерті близької людини.

– **Як прийшла до Франка думка, що наголос його прізвища має бути не Франко (як його в селі називали), а Франко.**

– Гадаю, це внутрішній відрух усвідомленої ідентичності Франка, дистанція від польщизни, яка тут була панівною за часів Австро-угорської імперії, оскільки в польській мові, на відміну від української, наголос є сталим і падає на передостанній склад.

– **Читаємо в романі на с. 9: «Малий Іван боявся багато чого. Світ викликав у нього недовіру». Як би Ви це пояснили?**

– Це дуже влучна характеристика, яку помітив і описав Степан Процюк щодо страху і недовіри малого Івана. Зі смертю батька будь-яка дитина втрачає ґрунт під ногами, світ ніколи не буде таким, як раніше, особливо, коли батьки люблячі. Щоб світ викликав довіру – у цьому світі дитина має мати багато безумовного прийняття як від батьків, так і від оточення. Приміром, чи приймав світ Франка рудого? Ні. Скільки образ ковтала і скільки страхів наїлася дитина, можна хіба здогадуватися.

– **Чому у професора гімназії Верхратського, який був ідеалом для юного Івана, зіпсувалися стосунки з Франком?**

– Ідеалізація світу і людей – це риса юнацького віку. Це прагнення бачити людей і світ кращими, ніж вони об'єктивно є. І робити його таким за можливості уже в зрілому віці, принаймні, не множити зумисне зла довкола. А от щодо Верхратського – цього іспиту на амбіційність пан професор не склав. І не тільки Верхратський... Коли Учень переростає свого Вчителя – мудрий Вчитель бачить своє продовження в майбутньому поколінні і, серцем радіючи, благословляє, а не навпаки.

– **Чому, як ви вважаєте, Михайло Павлик і Михайло Драгоманов прохолодно ставилися до значної частини Франкової творчості?**

– Обидві постаті в долі Франка були знаковими, про це багато сказано в романі. Трикутник Франко – Драгоманов – Павлик – це і щось, з одного боку, синівсько-батьківське, де Драгоманов – символічна фігура Батька, на якого ідейно взоруються сини в духовному вимірі, а з іншого – чоловічий агон – конкуренція, гадаю.

– **Чим була викликана теза Франка у статті «Niesco o samym sobie»: «І тому повторю: не люблю русинів. Так мало серед них знайшов я справжніх характерів й так багато дріб'язковості, вузького егоїзму, двоєдушності і пихи»?**

– У цій фразі і відповідь на ваше запитання.

Стаття «Дещо про самого себе», як і вірш «Сідоголаву», – це відповідь-рефлексія Франка, на яку відважиться далеко не кожен. Глибоке саморозкриття, виклик людській природі, рисам, які були притаманні не лише русинам тих часів, а й будь-якому поколінню без відносно раси чи етносу – відповідь на рівні чину як екзистенції, протест як форма самозбереження і самостояння Франка.

Вважаю, ці негативні риси особливо притаманні народам упокореним, тим, які зазнали досвіду колонізації духовної і державної. Все наведене вище – також спосіб самозбереження, але, на жаль, примітивного пристосуванства. Такі історію не входять. Франко – навпаки, творив історію.

– **Чому М. Грушевський казав професорові Антоновичу: «Галичани малоздатні відчувати глибину людей»? Це відповідає дійсності? А нині?**

– Певно, це був погляд однієї частини України на іншу в досвіді М. Грушевського. Я б переформулювала і запитала, чи сам М. Грушевський стосовно Франка, окрім розуміння його масштабу, відчував його глибину? Світ змінюється, живемо в цифрову добу, але природа людини та ж сама, і здатність відчувати глибину іншої людини таки людині дана, навіть нині. Досвід війни тільки цьому приклад.

– **У «Одвертому листі до галицької української молоді» (1905 р.) Франко писав: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями...» Чи ми, галичани, нарешті навчилися бути українцями?**

– Я волю виходити за рамки галичанства як феномену націєтворення. Франко слушно задав вектор руху – бути українцями уповні, без поділу на вибраність. Держава Україна, як і бути українцем, це свідомий вибір, який нині доконується у кривавій війні ХХІ ст. з росією. Тому ми вчимося бути українцями високою ціною...

– **У 1913 році Франко на партійному зібранні радикальної партії сказав: «Ся партія зрушила нашому народові основи християнського світогляду! Питаєте мене поради? Маю єдину раду: частіше сповідатися і через святі таїнства наблизитися до Господа!»**

Мав рацію тоді Франко?

– Дорога до Господа у кожного своя.

– **Чи багато помилок допустив у своєму житті Іван Франко?**

– Думаю, без помилок не було б Франка, якого ми знаємо... Нам би кожному не допускати помилок в житті... Втім, не завжди знаємо вислід того чи іншого кроку, навіть якщо йдемо за певними внутрішніми чи зовнішніми орієнтирами, добрими, гідними, авторитетними...

– **Чи багато помилок роблять нині галичани у політичній сфері?**

– Радше зробили багато помилок, особливо, озирючись на новітню історію 90-х років ХХ ст. Нині війна показує всі помилки, і не тільки галичан, у процесі державотворення, війна як розплата за олігархічну Україну. Щоправда, платять не ті...

– **Дякую за розмову, пані Ольго! ■**

Розмовляв **Богдан Залізняк**
Керівник пресцентру наукової журналістики
ЗНЦ НАН України і МОН України, м. Львів